

Kroniek van het straf(proces)recht

Joost Nan, Dino Bektesevic & Maartje Kouwenberg¹

De winterse maanden leidden in het strafrecht bepaald niet tot een winterslaap. Zoals altijd lag er wetgeving op stapel of trad deze in werking en wees de Hoge Raad diverse belangwekkende arresten over uiteenlopende thema's op het gebied van het materiële en formele strafrecht. Ook de wetenschap liet met diverse onderzoeksrapporten van zich horen. De belangrijkste ontwikkelingen bespreken we in deze kroniek, waarbij we ten aanzien van de rechtspraak niet anders kunnen dan sommige arresten slechts signaleren. In deze tumultueuze tijden is ook 'ons' strafrecht geen rustig bezit.

1. Wetgeving

1.1. Wet herziening regeling meerdaadse samenloop

Op 1 juli treedt de Wet herziening regeling meerdaadse samenloop in strafzaken (*Stb.* 2026, 20) in werking. Deze wet is bijna vijftien jaar in voorbereiding geweest, in 2018 reeds aangenomen door de Tweede Kamer, maar pas in januari jl. ook door de Eerste Kamer aangenomen. Met de wet worden twee belangrijke inhoudelijke wijzigingen in de regeling van meerdaadse samenloop aangebracht. Ten eerste wordt de maximaal op te leggen vrijheidsstraf in geval van meerdaadse samenloop in artikel 57 lid 2 Sr gewijzigd van een derde boven het hoogste maximum naar de helft boven het hoogste maximum.² De cumulatie van vrijheidsstraffen blijft in het geval van meerdaadse samenloop dus ook na deze wetswijziging gematigd, maar in mindere mate dan voorheen het geval was.

Ten tweede wordt artikel 63 Sr, met daarin de toepassing van de samenloopregeling bij ongelijktijdige berechting, gewijzigd.³ Die wijziging vloeit voort uit een amendement bij het oorspronkelijke wijzigingsvoorstel van de Tweede Kamerleden Groothuizen en Van Dam.⁴ Uitgangspunt blijft dat ook bij ongelijktijdige berechting de samenloopregeling (met terugwerkende kracht) toepassing vindt. Op drie punten wordt echter meer ruimte

Deze wijziging kan tot schurende resultaten leiden, bijvoorbeeld wanneer zaken tegen dezelfde verdachte gelijktijdig maar niet gevoegd worden behandeld

geboden voor oplegging van een hogere straf dan op basis van de huidige regeling mogelijk is.

Wanneer eerder meer dan één (voor de samenloop relevante) veroordeling is uitgesproken, wordt alleen de hoogste strafoplegging betrokken bij de bepaling van het resterende strafmaximum. Ten tweede worden bij toepassing van artikel 63 Sr voortaan slechts *onherroepelijke* veroordelingen meegenomen. Dit zou nodig zijn om de veroordeelde niet in een slechtere, maar ook niet in een betere positie te brengen dan wanneer berechting gelijktijdig zou hebben plaatsgevonden. Maar deze wijziging kan tot schurende resultaten leiden, bijvoorbeeld wanneer zaken tegen dezelfde verdachte gelijktijdig maar niet gevoegd worden behandeld; er zou in die gevallen onder

Auteurs

1. Prof. mr. J.S. Nan is hoogleraar straf(proces)recht aan Erasmus School of Law, bijzonder hoogleraar straf(proces)recht aan de University of Curaçao en cassatie-advocaat bij Wladimiroff Advocaten.

Mr. D. Bektesevic is advocaat bij Bektesevic Ter Steeg Advocaten en docent straf(proces)recht aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht. Mr. drs. M.W. Kouwenberg is wetenschappelijk docent

straf(proces)recht aan Erasmus School of Law en promovenda aan de Radboud Universiteit. De kroniek beslaat de periode vanaf 1 november 2025 tot en met 30 april 2026. Met ontwikkelingen nadien kon niet of nauwelijks rekening worden gehouden.

Noten

2. Als ook in art. 58 Sr.
3. Zie voor een recent geval waar het in de feitelijke aanleg misging met art. 57 en 63 Sr, HR 21 april 2026, ECLI:NL:HR:2026:690.
4. Kamerstukken II 2017/18, 34126, nr. 16.

Vanwege de aanhoudend hogere dreiging voor de nationale veiligheid heeft de minister voorgesteld de wet permanent te maken, ondanks een kritische evaluatie van de tijdelijke wet

omstandigheden uiteindelijk zelfs hoger gestraft kunnen worden dan het maximum uit artikel 10 Sr.⁵ De uitwerking van deze beperking tot onherroepelijke veroordelingen zal in de rechtspraak dan ook ongetwijfeld nog onderwerp van gesprek zijn. En in het geval van *cold cases* krijgt de rechter tot slot de mogelijkheid tot een derde van de maximale gevangenisstraf op dat feit aanvullend op te leggen. Deze regeling geldt voor bewezenverklaring van een misdrijf waarop ten minste twaalf jaar gevangenisstraf is gesteld. Sprake moet zijn van een gegeven dat eerder niet bekend was en dat het ernstige vermoeden doet ontstaan dat bij bekendheid van dat gegeven bij de eerdere veroordeling een vrijheidsstraf zou zijn opgelegd. Door deze aanpassing kan zich bij dergelijke zaken in geval van een 'novum' niet langer de situatie voordoen dat de rechter gelet op de samenloopregeling geen strafruimte meer heeft. De wijziging gaat minder ver dan de aanbeveling in het eerdere WODC-rapport over de meerdaadse samenloop om de samenloopregeling van artikel 63 Sr in *cold cases* buiten toepassing te verklaren.⁶

1.2. Nieuw ingediende voorstellen voor wet- en regelgeving

In oktober heeft de minister ter implementatie van Richtlijn EU 2024/1712 (de herziene EU-richtlijn mensenhandel) een voorstel ingediend, ertoe strekkende dat in artikel 273f Sr ook uitbuiting van draagmoederschap, gedwongen huwelijken en illegale adoptie als vormen van uitbuiting worden opgenomen. Dit betreft geen materiële wijziging, nu deze vormen van uitbuiting onder huidig recht al als uitbuiting worden erkend. Wel een materiële wijziging betreft de verbreding van de strafbaarstelling van de gebruikmaking van seksuele diensten van een slachtoffer van mensenhandel tot de gebruikmaking van niet-seksuele diensten in artikel 273g Sr.⁷

Eveneens naar aanleiding van een herziene EU-richtlijn heeft de minister in december een voorstel ingediend tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en de WED. In diverse gevaarzettingsdelicten in het Wetboek van Strafrecht wordt 'aanzienlijke schade' aan bodem-, lucht- of oppervlaktewaterkwaliteit en aan een ecosysteem, dieren of planten als geobjectiveerd gevolg toegevoegd. Nieuw is de strafbaarstelling (in artikel 173c en 173d Sr) van het in de handel brengen van door emissies voor het milieu schadelijke producten. In de WED wordt vernietigende milieuschade als strafverzwarringsgrond ingevoerd.⁸

Met de Uitvoeringswet elektronisch bewijsmateriaal beoogt de minister gevolg te geven aan de betreffende EU-verordening en -richtlijn. In de wet, gericht op dienstaanbieders die in Nederland hun diensten aanbieden, wordt kennisgeving van aanstelling of aanwijzing van geadresseerden door dienstaanbieders gereguleerd ten behoeve van de verstrekking en bewaring van elektronisch bewijsmateriaal.⁹

Op 1 maart 2027 vervalt de Tijdelijke wet bestuurlijk-

ke maatregelen terrorismebestrijding, die het onder meer mogelijk maakt vrijheidsbeperkende maatregelen en een uitreisverbod op te leggen aan personen wier gedragingen een gevaar voor de nationale veiligheid vormen. Vanwege de aanhoudend hogere dreiging voor de nationale veiligheid heeft de minister voorgesteld de wet permanent te maken, ondanks een kritische evaluatie van de tijdelijke wet.¹⁰

Eind 2024 is de EU-verordening betreffende de overdracht van strafvervolgning (EU 2024/3011) aangenomen, die een uniforme EU-regeling voor overdracht van strafvervolgning biedt. Ten behoeve van die regeling heeft de minister voorgesteld aan het Vijfde Boek van het (huidige) Wetboek van Strafvordering een Titel toe te voegen die betrekking heeft op het Europees verzoek tot overdracht van strafvervolgning, en de rechtsmachtregeling zo aan te passen dat Nederland rechtsmacht heeft over hen tegen wie de strafvervolgning is overgenomen.¹¹

2. Rechtspraak

2.1. Formeel

2.1.1. Vroege vormverzuimen

Een principieel oordeel over vormverzuimen rondom vrijheidsbenemende dwangmiddelen en de rol van de voorarrestrechter is te vinden in een uitspraak van 9 december 2025.¹² Na wat omzwervingen van de Hoge Raad in eerdere rechtspraak is het hoge woord er nu (definitief?) uit. In het geval sprake is van een vroege vormfout die (ook) aan de rechter-commissaris kon worden voorgelegd, kan deze nog steeds bij de zittingsrechter aan de orde worden gesteld, maar dan alleen als het om een vormfout gaat die via de band van artikel 359a Sv tot strafvermindering, bewijsuitsluiting of de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie kan leiden. De omstandigheid dat zo'n vormverzuim ook door de rechter-commissaris in aanmerking is of kon worden genomen in het kader van de toepassing van vrijheidsbenemende dwangmiddelen, staat niet in de weg aan het in aanmerking nemen van dit vormverzuim bij de beoordeling van de strafzaak.¹³ Andere punten over de gang van zaken met betrekking tot voorarrest kunnen echter evenwel niet meer aan de zittingsrechter worden voorgelegd, ongeacht of de verdachte deze bij de rechter-commissaris heeft kunnen opwerpen.

Eerder was de lijn van de Hoge Raad nog – kort gezegd – dat artikel 359a Sv helemaal niet van toepassing was bij vormverzuimen die betrekking hebben op bevelen inzake de toepassing van vrijheidsbenemende dwangmiddelen die kunnen worden voorgelegd aan de rechter-commissaris. De bescherming van de belangen van de verdachte rondom zijn vrijheidsbeneming door middel van de toets van de rechtmatigheid van de in verzekeringstel-

ling ex artikel 59a Sv en eventueel de (gemotiveerde) beslissing op de vordering bewaring, sloten het (alsnog) opwerpen van deze vormverzuimen uit. Dit vooral omdat tegen beslissingen van de rechter-commissaris geen rechtsmiddel openstaat en anders het gesloten stelsel van rechtsmiddelen zou worden doorkruist door een later oordeel van de zittingsrechter. De Hoge Raad verwijst in het bijzonder naar HR 8 mei 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB1566, NJ 2001/587, m.nt. J.M. Reijntjes en HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AM2533, NJ 2004/376, m.nt. Y. Buruma, waarvan nu nadrukkelijk afstand wordt genomen.

Een verwijzing naar het arrest over het zogeheten Weekendarrangement had wellicht niet misstaan.¹⁴ Dat arrest is immers van wat recentere datum (eind 2011) en hierin had de Hoge Raad nog stellig geoordeeld dat de onrechtmatige toepassing van vrijheidsbenemende dwangmiddelen op een verdachte in het kader van het voorbereidend onderzoek in zijn strafzaak een vormverzuim is waarop artikel 359a Sv (wel) van toepassing is als 'dit vormverzuim door de verdachte niet aan de Rechter-Commissaris kon worden voorgelegd'. Ook dit uitgangspunt wordt nu dus verlaten.

De Hoge Raad legt uit dat de taak van de zittingsrechter thans toch vooral is om in een eerlijk proces een antwoord te geven op de vragen van artikel 348 en 350 Sv. Het gaat diens taak te buiten 'om vormverzuimen in het voorbereidend onderzoek die voor de beantwoording van deze vragen niet van belang zijn, bij zijn oordeelsvorming te betrekken'. Of er nu wel of niet fouten worden gemaakt bij de toepassing van – kort gezegd – voorarrest, de tijd die de verdachte al vastgezeten heeft wordt toch al van een straf afgetrokken en daarnaast biedt het strafprocesrecht de mogelijkheid van schadevergoeding. De Hoge Raad acht hiermee de meest prangende punten wel opgelost. Aangenomen dat er aldus geen nadeel (meer) is, is strafvermindering niet aangewezen.

In het geval zich een vroeg vormverzuim heeft voorgedaan dat niet in rechtstreeks verband staat tot deze vrijheidsbeneming (lees: dus buiten de vraag of de vrijheidsbeneming terecht was), geldt het volgende. Als het gaat om dergelijke kwesties die in het licht van de voor- en hoofdvragen voor de zittingsrechter niet relevant zijn, komen zij 'al daarom niet in aanmerking (...) voor het verbinden van een rechtsgevolg op grond van art. 359a Sv'. Het lijkt erop dat dan alleen het civiele en/of bestuursrecht nog over blijft, voor een vordering tot – naar mag worden aangenomen – schadevergoeding of een bezwaar of klacht. Voor zover de gemaakte fout wel aan de vragen raakt die de wet aan de zittingsrechter stelt, kunnen deze

nog steeds ook op de terechtzitting aan de orde worden gesteld.

In het onderhavige geval was de verdachte te hardhandig aangehouden. Hij was daarbij per abuis in zijn knie geschoten in een niet-schietwaardige situatie en liep hierdoor zwaar lichamelijk letsel op. Anders dan het hof had geoordeeld, kon dit dus alsnog aangevoerd worden in de strafzaak zelf met onder andere strafvermindering als bepleit rechtsgevolg, ook al was van deze fout bij de voorleiding voor de rechter-commissaris geen punt gemaakt. Het ging niet om een onterechte toepassing van het vrijheidsbenemende dwangmiddel zelf (dan was aftrek en/of strafvorderlijke schadevergoeding geïndiceerd), maar om een fout die niet in rechtstreeks verband stond tot deze vrijheidsbeneming maar wel tot een rechtsgevolg ex artikel 359a Sv kon leiden.

Er liep over deze kwestie ook nog een civiele zaak. Ten overvloede oordeelde het hof daarom ook nog dat strafvermindering om die reden niet aangewezen was, ter voorkoming van dubbele compensatie. Het meende dat het voor verdachte ontstane nadeel via deze civiele procedure gecompenseerd ging worden. Ook dat werd door de Hoge Raad gekapitteld. Het hof had namelijk onvoldoende vastgesteld om aan te kunnen nemen dat *in civilibus* van voldoende compensatie sprake zou zijn.

Het hof had onvoldoende vastgesteld om aan te kunnen nemen dat *in civilibus* van voldoende compensatie sprake zou zijn

Zoals advocaat-generaal Sinnige en annotator Bemelmans nog eens helder opmerken, hebben de rechter-commissaris (of in een later stadium – van pakweg veertien dagen – de raadkamer) en de zittingsrechter ook een verschillende rol en een verschillend sanctiepalet als het om vormverzuimen rondom vrijheidsbenemende dwangmiddelen gaat. De rechter-commissaris kan alleen beslissen over de vrijheidsbeneming en waar aangewezen tot invrijheidstelling komen en verder dus niet al vooruit-

5. Zie ook de noot van P.A.M. Mevis bij HR 13 mei 2025, ECLI:NL:HR:2025:722, NJ 2025/315.

6. J.M. ten Voorde e.a., *Meerdaadse samenloop in het strafrecht. Een onderzoek naar doel, grondslag, karakter, strekking en functie van de wettelijke regeling van meerdaadse samenloop (art. 57-63 Sr)*, Leiden: Universiteit Leiden 2013, p. 230 e.v.

7. *Kamerstukken II 2025/26, 36835 (Implementatiewet herziene Europese richtlijn*

mensenhandel).

8. *Kamerstukken II 2025/26, 36876 (Implementatiewet herziene Europese richtlijn milieucriminaliteit)*.

9. *Kamerstukken II 2025/26, 36905 (Uitvoeringswet elektronisch bewijsmateriaal)*.

10. *Kamerstukken II 2025/26, 36918 (Permanetmaking Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding)*.

11. *Kamerstukken II 2025/26, 36914 (Overdracht strafvervolgning)*.

12. HR 9 december 2025, ECLI:NL:HR:2025:1868, NJ 2026/115, m.nt. J.H.B. Bemelmans.

13. Terecht wijst annotator Bemelmans erop dat ook de eventuele beoordeling door de raadkamer geen beletsel hoeft te vormen (zie punt 2 van zijn noot).

14. Dat was een dubieuze aanpak waarbij ten aanzien van meerderjarige geweldplegers in het weekend de invezekeringstelling bewust voortduurde en de dagvaarding

pas op maandag werd uitgereikt, ook al had dat eerder gekund. De verdachte was dus een 'weekendje weg'. Zie HR 13 december 2011, NJ 2012/299, m.nt. J.M. Reijntjes. Op deze plek moet vermeld worden dat annotator Reijntjes dit jaar inmiddels zijn laatste noot heeft geschreven! Zie J.M. Reijntjes, annotatie bij HR 17 juni 2025, ECLI:NL:HR:2025:888, NJ 2026/104. Jan, bedankt!

lopen op de uitkomst van de strafzaak zelf, door bijvoorbeeld bewijs uit te sluiten of de arrestant strafkorting toe te kennen. De zittingsrechter kan op diens beurt niet met terugwerkende kracht de verdachte alsnog op vrije voeten stellen, maar natuurlijk aan de hand van artikel 359a Sv wél tot de daarin genoemde rechtsgevolgen komen. Die taakverdeling heeft de Hoge Raad nu duidelijk bepaald.

2.1.2. Zoekend rondkijken of doorzoeken

Degene die verboden waren in zijn (*stash*-)huis heeft liggen, zal die na 17 maart 2026 ongetwijfeld niet meer in het zicht laten liggen. Op die dag oordeelde de Hoge Raad over 'zoekend rondkijken'.¹⁵ De verbalisant in deze zaak betrad een woning ter inbeslagneming op grond van artikel 96 lid 1 Sv en artikel 9 lid 1 aanhef en onder b Opiumwet. Daar zag hij door een glazen ruit van de oven een tas liggen. Hij opende de oven, nam de tas in beslag en trof daar vervolgens geld in aan. Die handelingen lijken lastig te rijmen met hoe dit dwangmiddel in de literatuur wordt gedefinieerd: '(bij wijzen van spreken met de) handen op de rug'.¹⁶

In cassatie werd aangevoerd dat de verbalisant hiermee verder was gegaan dan op basis van voornoemde bepalingen was toegestaan. De steller van het middel vindt advocaat-generaal Van Kempen aan zijn zijde. Die komt, op basis van eerdere rechtspraak, tot de conclusie dat de handelingen als doorzoeken moeten worden aangemerkt en dus verder gaan dan zoekend rondkijken.¹⁷ Niet doorslaggevend is in zijn ogen dat de ovendeur transparant was. Van belang zijn volgens hem de verrichte handelingen: het openen van de deur en het vervolgens pakken en openen van de tas. Zonder al te veel omhaal van woorden komt de Hoge Raad tot een ander oordeel, dat in essentie leunt op de omstandigheid dat de verbalisant ten tijde van het openen van de oven al had gezien wat hij in beslag wilde nemen. Van 'met de handen op de rug' naar 'wat je ziet, mag je pakken'.

2.1.3. 'Weggelakte' stukken

In een uitspraak van 3 februari 2026 maakt de Hoge Raad duidelijk dat het 'weglakken' van delen van processen-verbaal door of op verzoek van de officier van justitie, niet is toegestaan.¹⁸ Het hof, en eerder al de rechtbank, had twee processen-verbaal van getuigenverhoren tot het bewijs gebezigd. Delen van die processen-verbaal waren op verzoek van de officier van justitie weggelakt en daarmee dus onzichtbaar gemaakt voor de rechter en de verdediging. De rechtbank en het hof zagen het probleem daarvan niet in, omdat de weggelakte delen niet relevant zouden zijn. Vervolgens werd in cassatie namens de verdachte geklaagd over het gebruik van deze processen-verbaal voor het bewijs. De Hoge Raad ziet het anders dan de rechtbank en het hof en casseert. Het hof kon, aldus de

Hoge Raad, een oordeel over de relevantie van de weggelakte delen niet geven, omdat het zelf geen kennis had genomen van die delen. Doorhalen van niet-relevante passages mag van de Hoge Raad, maar dan moet de inhoud wel zichtbaar blijven. Indien de officier van justitie zich tegen voeging van stukken verzet omdat hij stukken niet relevant vindt of omdat een van de in artikel 187d lid 1 Sv bedoelde omstandigheden zich voordoet, kan een traject bij de rechter-commissaris uitkomst bieden. Als de rechtbank beslist dat nader onderzoek in dit verband noodzakelijk is, kan zij bij de rechter-commissaris advies inwinnen over het al of niet voegen van de stukken. De verantwoordelijkheid voor die voegingsbeslissing blijft evenwel op de rechtbank rusten. Daarbij geldt dat zij geen kennisneemt van stukken die de verdediging worden onthouden. Het beginsel van interne openbaarheid staat daaraan in de weg.

Verder geeft de Hoge Raad op een overzichtelijke wijze het wettelijk systeem met betrekking tot processtukken weer. *Bottom line* is dat de verantwoordelijkheid voor de samenstelling van de processtukken bij de officier van justitie ligt tijdens het vooronderzoek en dat deze verantwoordelijkheid naar de zittingsrechter verschuift met het begin van het onderzoek ter terechtzitting.¹⁹ De bestendige praktijk, zeker in grote zaken waarin de verdachte zich in voorlopige hechtenis bevindt²⁰ en parallel aan het onderzoek ter terechtzitting nog opsporingsonderzoek wordt verricht, is daarmee niet helemaal in lijn. In die gevallen verspreidt de officier van justitie stukken tussen pro-formazittingen in – dus: nadat het onderzoek ter terechtzitting is geschorst en voordat het weer is hervat. Na hervatting van het onderzoek op de terechtzitting pleegt stilzwijgend te worden aangenomen dat deze stukken onderdeel zijn gaan uitmaken van de processtukken, zonder dat de rechtbank op de voet van artikel 315 lid 1 Sv deze stukken bij de processtukken 'voegt'.²¹ Het verdient in die gevallen de voorkeur om melding te maken van welke stukken de officier van justitie heeft verspreid, waarna de rechter de voeging van die stukken op de voet van artikel 315 lid 1 Sv beveelt. Op die manier ontstaat ook duidelijkheid over welke stukken onderdeel uitmaken van de processtukken.

2.2. Materieel

2.2.1. Doorbreking immuniteit openbaar lichaam?

In een economische zaak sprak de Hoge Raad zich uit over doorbreking van de immuniteit van openbare lichamen in het licht van artikel 2 EVRM. Uit die bepaling, die het recht op leven beschermt, vloeit voor verdragsstaten de positieve verplichting voort passende maatregelen te treffen ter bescherming van dat recht op leven. Aan een

Anders dan het openbaar ministerie in zijn cassatieberoep, komt advocaat-generaal Keulen niet tot de conclusie dat de strafrechtelijke immuniteit van lagere overheden moet worden doorbroken op grond van artikel 2 EVRM

bedrijf dat binnen het grondgebied van de gemeente Zoetermeer opereerde was een vergunning verleend voor de uitstoot van onder meer de kankerverwekkende stof ethyleenoxide. Van die stof werd echter meer uitgestoten dan op grond van die vergunning was toegestaan en de gemeente is daartegen niet opgetreden.

Het al dan niet optreden tegen dit handelen in strijd met de vergunning betreft een exclusieve bestuurstaak. Nu de gemeente ook een openbaar lichaam is als bedoeld in hoofdstuk 7 van de Grondwet, wordt dan in beginsel immuniteit tegen strafrechtelijke vervolging aangenomen. Het openbaar ministerie stelde zich echter op het standpunt dat die immuniteit in dit geval wordt doorbroken door de positieve verplichting die Nederland op grond van artikel 2 EVRM heeft om het leven te beschermen van diegenen die zich in Nederland bevinden. Door de uitstoot van meer kankerverwekkende stoffen dan op grond van de verleende vergunning was toegestaan, kwam het recht op leven in gevaar. De overheid, ook de gemeente Zoetermeer, zou in een dergelijke situatie de verplichting hebben actiever op te treden en anders strafrechtelijk aansprakelijk kunnen zijn.

Anders dan het openbaar ministerie in zijn cassatieberoep, komt advocaat-generaal Keulen niet tot de conclusie dat de strafrechtelijke immuniteit van lagere overheden moet worden doorbroken op grond van artikel 2 EVRM; zelfs niet wanneer sprake was van onmiddellijk gevaar voor het leven en de lagere overheid bewust niet heeft ingegrepen.²² Ook de Hoge Raad neemt niet aan dat de immuniteit doorbroken wordt. Hij houdt vast aan zijn vaste rechtspraak in dezen en verwerpt het beroep. Hij laat de beslissing om op grond van artikel 2 EVRM een andere invulling aan overheidsimmuniteit te geven, nadrukkelijk aan de wetgever.²³

2.2.2. Opzet

Uiteraard wees de Hoge Raad ook in deze periode diverse arresten waarin het opzetvereiste aan bod kwam. Een tweetal zaken willen wij in dit verband kort aanstippen. In een zaak gooide de verdachte, met zijn mededaders, een handgranaat tegen het slaapkamerraam van de beoogde slachtoffers. Bovendien probeerde de verdachte met een automatisch vuurwapen in diezelfde richting te schieten. Het wapen haperde echter. De slachtoffers bleven ongedeerd omdat zij zich op dat moment een verdieping lager in de (nagenoeg onverlichte) woonkamer bevonden. Het oordeel van het hof dat de verdachte liet blijken opzet op de dood van de slachtoffers te hebben gehad door zo te handelen werd door de Hoge Raad in stand gelaten. Gelet op het tijdstip van de gedragingen (’s nachts) en het gegeven dat voor de verdachte niet zichtbaar was dat de slachtoffers zich niet in de slaapkamer

bevonden doordat de woonkamer (waar zij zich wel bevonden) nagenoeg onverlicht was, was het een kwestie van toeval dat de slachtoffers niet in hun slaapkamer waren en dodelijk geraakt werden.²⁴ Als dit al geen vol opzet was (zie ook de noot van Machielse), kan ten minste gesproken worden van voorwaardelijk opzet.

Voorwaardelijk opzet op de dood werd (ook) aangenomen in een zaak waarin de verdachte een vuurwapen, geladen met scherpe patronen, op het slachtoffer richtte en vervolgens de trekker overhaalde. Dat de verdachte slechts een grap wilde uithalen en ervan uitging dat het wapen vergrendeld was, maakte ’s hofs oordeel volgens de Hoge Raad niet onjuist of onbegrijpelijk. De verdachte was immers wat betreft die vergrendeling afgegaan op wat hij had gehoord, maar had verder zelf geen veiligheidschecks uitgevoerd. Door onder die omstandigheden met het vuurwapen op het slachtoffer te richten en de trekker over te halen, heeft de verdachte bewust de aanmerkelijke kans aanvaard dat het slachtoffer als gevolg daarvan zou overlijden.²⁵ Deze uitspraak past naadloos in eerdere jurisprudentie omtrent het aannemen van voorwaardelijk opzet.

2.3. Sanctierecht

2.3.1. Redelijke termijn

In drie arresten stond de redelijke termijn als bedoeld in artikel 6 lid 1 EVRM – tegenwoordig ook opgenomen in artikel 17 lid 1 Grondwet – centraal. In het bijzonder ging het om de vraag onder welke omstandigheden welke termijnen als uitgangspunt dienen te worden genomen. Voor de cassatiefase, waarin de Hoge Raad dus in zoverre als feitenrechter optreedt, houdt hij het overzichtelijk.²⁶

De Hoge Raad legt nu, en meer dan eerder, de nadruk op de duur van de voorlopige hechtenis in plaats van op het moment van de uitspraak

Zowel voor het inzenden van de stukken door het hof als voor de behandeling van de zaak door de Hoge Raad gelden de reguliere termijnen (acht respectievelijk vierentwintig maanden) of, in het geval van verdachten die zich in voorlopige hechtenis bevinden en jeugdigen verkorte termijnen (zes respectievelijk zestien maanden). Of de verdachte zich in voorlopige hechtenis bevindt op de dag van

15. HR 17 maart 2026, ECLI:NL:HR:2026:442.

16. M.J. Borgers, 'Binnentreden, zoekend rondkijken en doorzoeken. Waar liggen de grenzen onder het nieuwe recht?', DD 2004, p. 553.

17. Concl. A-G P.H.P.H.M.C. van Kempen 6 januari 2026, ECLI:NL:PHR:2026:3.

18. HR 3 februari 2026, ECLI:NL:HR:2026:155.

19. Vgl. over die verschuivende verantwoordelijkheid ook G.J.M. Corstens, M.J. Borgers & T. Kooijmans, *Het Nederlandse Strafrecht*, Deventer: Wolters

Kluwer 2021, p. 252-253.
20. Art. 66 lid 3 Sv.

21. Art. 315 lid 1 Sv spreekt over de 'overlegging van bescheiden die niet op de terechtzitting aanwezig zijn'.

22. Concl. B.F. Keulen 2 september 2025, ECLI:NL:PHR:2025:922, onder 13 tot en met 25.

23. HR 25 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1774, r.o. 2.4.2.

24. HR 11 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1648, NJ 2026/123, m.nt. A.J. Machielse.

25. HR 21 april 2026, ECLI:NL:HR:2026:689.

26. HR 20 januari 2026, ECLI:NL:HR:2026:75, NJ 2026/107, m.nt. W.H. Vellinga.

het instellen van het cassatieberoep is leidend voor de beantwoording van de vraag of de reguliere termijnen of de verkorte termijnen gelden. Als de zich in vrijheid bevindende verdachte cassatieberoep doet instellen, maar hij wordt daags erna in de kraag gevat, gelden dus de reguliere termijnen. Voor de voorlopige gehechte verdachte die de dag na het instellen van het beroep in vrijheid wordt gesteld, vinden de verkorte termijnen toepassing.

Als cassatierechter ligt het iets anders, omdat de Hoge Raad de feitenrechter niet voorschrijft wat hij moet doen als de zaak te lang heeft geduurd. Als vanouds stelt de Hoge Raad zich in dit verband terughoudend op. Wel legt de Hoge Raad nu, en in zoverre ook meer dan eerder, de nadruk op de duur van de voorlopige hechtenis in plaats van op het moment van de uitspraak. Hij stelt als algemene regel dat als de verdachte gedurende de eerste aanleg of het hoger beroep langer dan zestien maanden in voorlopige hechtenis heeft verbleven, de verkorte termijnen gelden.²⁷ Een andere uitleg zou ook wel tot vreemde situaties leiden. In een zaak van een voorlopige gehechte verdachte die na achttien maanden zou worden berecht, zou de redelijke termijn zijn overschreden. Zou hij na achttien maanden worden vrijgelaten en binnen vierentwintig maanden wordt berecht, dan zou de termijn, die al overschreden was, toch niet overschreden zijn omdat dan de reguliere termijn zou gelden.²⁸ Voor de verdachte die korter dan zestien maanden in voorlopige hechtenis heeft verbleven, geldt als uitgangspunt de reguliere termijn. Niettemin kan de feitenrechter daarvan afwijken en desondanks voor de verkorte termijn kiezen, indien hij daartoe aanleiding ziet. Ook voor zo'n oordeel geldt dat de Hoge Raad dat slechts op zijn begrijpelijkheid kan toetsen.

Meer in het algemeen geldt dat de terughoudende opstelling van de Hoge Raad vanuit zijn rol als cassatierechter weliswaar goed te verklaren valt, maar dat deze in feitelijke aanleg wel ertoe kan leiden dat in min of meer gelijke gevallen verschillend wordt geoordeeld. Mede gelet daarop rijst de vraag of inmiddels niet een taak is weggelegd voor de rechtspraak zelf om op dit punt meer consistentie te bewerkstelligen. De Hoge Raad lukt dat als feitenrechter al een kwart eeuw, waarom de feitenrechter zelf dan niet?²⁹ Indien voor bepaalde delicten oriëntatiepunten kunnen worden opgesteld, zou dat voor de overschrijding van de redelijke termijn zeker ook moeten lukken.

2.3.2. Afroomboete

Ook de zogeheten afroomboete – de geldboete die (mede) strekt tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel – verscheen weer eens ten tonele. In zijn conclusie voorafgaand aan dit arrest bespreekt en analyseert advocaat-generaal Aben dit fenomeen.³⁰ Hij onderscheidt drie categorieën gevallen waarin de strafrechter bij de oplegging van een geldboete wel rekening houdt met (de omvang van) wederrechtelijk verkregen voordeel, maar waarin die boete niet wordt opgelegd met het uitsluitende of met het primaire doel om het wederrechtelijk verkregen voordeel te ontnemen.³¹ Zijn uiteindelijke (primaire) standpunt is, mede gelet op de waarborgen die de ontnemingsprocedure de betrokkene biedt, dat voordeelsontneming wel het gevolg van maar niet (deels) de grond voor oplegging van een geldboete kan zijn.

Procespartijen, de verdachte in het bijzonder, moeten niet verrast worden door een afroomboete die bij vonnis als een duveltje uit een doosje komt

De Hoge Raad verbiedt de rechter niet een geldboete op te leggen die (mede) strekt tot afroaming van behaald voordeel en onderscheidt, anders dan de advocaat-generaal, ook geen specifieke categorieën.³² Wel zet hij enkele zaken op een rij die in dit verband relevant zijn. In de eerste plaats geldt dat van belang is wat op de zitting aan de orde is gesteld en wat uit de bewijsvoering en de strafmotivering blijkt over de (vermoedelijke) omvang van het voordeel. Daarbij dient ook de verdediging voldoende in de gelegenheid te worden gesteld zich over een en ander uit te laten. Als de ontnemingsprocedure de strafzaak 'in wordt getrokken' geldt dat dus in zekere zin ook voor enkele waarborgen waarmee die procedure is omkleed. Procespartijen, de verdachte in het bijzonder, moeten niet verrast worden door een afroomboete die bij vonnis als een duveltje uit een doosje komt.

Verder geldt dat de feitenrechter zijn oordeel hieromtrent voldoende inzichtelijk zal moeten maken. In de praktijk zal dat met zich brengen dat de rechter in de strafzaak expliciteert welk deel van de geldboete in feite ontneming van behaald voordeel is. Tegelijk houdt de Hoge Raad er blijkbaar rekening mee dat de rechter in de strafzaak dit niet steeds zal doen.³³ Als dat het geval is en de ontnemingsrechter later aanleiding heeft te veronderstellen dat de geldboete toch een afroomboetecomponent bevatte, dient de boeteoplegging te leiden tot een lagere betalingsverplichting.

Het verdient natuurlijk sterk aanbeveling dat de strafrechter op dit punt wél adequaat motiveert. Dat voorkomt in de latere ontnemingszaak nodeloze discussies en gedachtenexperimenten over wat de rechter in de strafzaak zal hebben bedoeld.

2.3.3. Levenslang

De levenslange gevangenisstraf kan al geruime tijd, zowel in de theorie als in de praktijk, op veel belangstelling rekenen. Gelet op haar ultieme karakter is dat niet verwonderlijk. Uit de welbekende rechtspraak van het EHRM volgt onder meer dat een levenslange gevangenisstraf op zichzelf niet onverenigbaar is met artikel 3 EVRM, ook niet als die geheel – in de zin van: tot de dood – wordt tenuitvoergelegd. Dat kan ze wel zijn of worden, indien de straf juridisch of feitelijk als 'irreducible' moet worden gezien. Het komt erop neer dat de veroordeelde een stip aan de horizon moet worden geboden met een 'possibility of review' en 'prospect of release', waaraan het EHRM in zijn casuïstische rechtspraak bepaalde eisen stelt.³⁴ Daarbij is het van belang dat het de veroordeelde van meet af aan duidelijk is wat hij moet doen om later voor vrijlating in aanmerking te kunnen komen.

In 2016 gaf de Hoge Raad, mede naar aanleiding van de zaak *Murray/Nederland*, bij een uitzonderlijk tussenarrest de politiek een duidelijk signaal dat er iets moest gebeuren – in de woorden van de Hoge Raad heette het toen dat ‘de huidige tenuitvoerleggingspraktijk onverenigbaar is met de eisen die art. 3 EVRM aan die tenuitvoerlegging stelt’.³⁵ De minister ging vervolgens vlot aan het werk en kwam met het Besluit Adviescollege Levenslanggestraften.³⁶

Enkele maanden later kwam de Hoge Raad tot het oordeel dat de oplegging van de straf, mede gelet op de beweging vanuit de minister, niet strijdig was met artikel 3 EVRM.³⁷ De Hoge Raad maakte daarbij onderscheid tussen de oplegging enerzijds en de (verdere) tenuitvoerlegging anderzijds. Dat de oplegging van de straf niet onverenigbaar is met artikel 3 EVRM, hoeft niet te betekenen dat dit later ook steeds zal gelden voor de (verdere) tenuitvoerlegging. Alleen al daaruit volgt dat de drempel om reeds ten tijde van de oplegging te komen tot een verdragsschending, hoog is. Daarvoor is vereist dat al bij de oplegging de conclusie gerechtvaardigd is dat de straf ‘irreducible’ zal zijn.

De discussie is na het arrest in 2017 zeker niet verstomd. In de vorige kroniek werd al besproken dat advocaat-generaal Spronken de Hoge Raad medio vorig jaar aanbeval opnieuw een tussenarrest te wijzen, gelet op de door haar geconstateerde tekortkomingen in de tenuitvoerleggingspraktijk.³⁸ De Hoge Raad leek sommige van die tekortkomingen wel te onderkennen, maar verwierp niettemin het beroep.³⁹ Het arrest wekt een beetje de indruk dat de wetgever en uitvoerende macht onder de streep wel slagen voor de toets, maar zeker niet met vlag en wimpel.

Het was vervolgens wachten op duidelijkheid vanuit Straatsburg, waar een aanzienlijk aantal levenslanggestraften in de loop der tijd klachten indiende over de oplegging van hun straf. Die kwam er op 21 april 2026, toen het Hof uitspraak deed in een zevental Nederlandse zaken.⁴⁰ Het EHRM komt in alle gevallen tot het oordeel dat de levenslange straffen niet als ‘irreducible’ aan te merken zijn. Bijgevolg neemt het geen verdragsschendingen aan. Bij zijn oordeel betreft het de gratie- en herbe-

oordelingsprocedure en termijnen die in dat verband gelden, alsook dat voor de veroordeelde duidelijk is wat hij moet doen om op termijn voor vrijlating in aanmerking te kunnen komen. Verder weegt het EHRM mee dat drie levenslanggestraften zijn toegelaten tot de re-integratiefase en dat één levenslanggestrafte is geëgratieerd. De individuele situatie van de klagers, zoals bijvoorbeeld het ongewenst verklaard zijn waardoor resocialisatie sterk bemoeilijkt als al niet onmogelijk wordt, bracht het Hof niet op andere gedachten.

De Nederlandse praktijk kan dus voor nu door de verdragsrechtelijke beugel. Veelzeggend is dat het EHRM besluit met de overweging dat ook voor toekomstige ontwikkelingen op nationale rechters ‘*the constitutional obligation*’ rust om artikel 3 EVRM en de ter zake relevante rechtspraak in aanmerking te blijven nemen.⁴¹ Het zal vast niet de laatste keer zijn dat dit onderwerp de kroniek haalt.

2.4. Signaleringen

De al lijvige kroniek zou te zeer uitdijen als we alle relevante rechtspraak hier zouden bespreken. Mede om die reden volstaan we hier met een aantal signaleringen. We wijzen ten eerste graag op een arrest waarin de Hoge Raad prejudiciële vragen aan het HvJ EU stelt over – kort gezegd – hennepsteelt en de verhouding tussen EU-recht en nationale wetgeving⁴² en, over prejudiciële vragen gesproken, op het arrest *Remling* van het HvJ EU waarmee de toepassing van artikel 80a en 81 RO in geval van een in cassatie opgeworpen vraag naar de uitleg van EU-recht op de tocht is komen te staan.⁴³ In Unierechtelijk verband is ook interessant het arrest van de Hoge Raad over de betekenis van de *EncroChat*-uitspraak van het HvJ EU.⁴⁴ Verder wijzen we graag op uitspraken over de vrijstellingen van de verplichtingen in de Leerplichtwet,⁴⁵ de mogelijkheid

De al lijvige kroniek zou te zeer uitdijen als we alle relevante rechtspraak hier zouden bespreken

27. HR 25 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1775, *NJ* 2026/105, m.nt. W.H. Vellinga,

28. Zo'n situatie deed zich voor in HR 25 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1773. De verdachte had 22 maanden in voorlopige hechtenis doorgebracht, het hof ging uit van een behandelingstermijn van twee jaren.

29. Zie HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309, *NJ* 2000/721, m.nt. J. de Hullu en natuurlijk het latere overzichtsarrest HR 17 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD2578, *NJ* 2008/358, m.nt. P.A.M. Mevis.

30. Concl. D.J.C. Aben 26 augustus 2025, ECLI:NL:PHR:2025:875, onder 22 tot en met 41.

31. Met name de boete die een afroom-

component bevat die niet door een (ander) strafdodel wordt gedekt (categorie (iii)), acht hij onder de streep problematisch.

32. HR 13 februari 2026, ECLI:NL:HR:2026:179.

33. HR 13 februari 2026, ECLI:NL:HR:2026:179, r.o. 3.5.2.

34. Zie onder meer EHRM (GK) 12 februari 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:0212JUD002190604 (*Kafkaris/Cyprus*); EHRM (GK) 9 juli 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0709JUD006060909 (*Vinter e.a./VK*); EHRM (GK) 26 april 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0426JUD001051110 (*Murray/Nederland*); EHRM 17 januari 2017, ECLI:CE:ECHR:2015:0203JUD005759208 (*Hutchinson/VK*).

35. HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1325, *NJ* 2016/348, m.nt. T. Kooijmans.

36. Zie hierover C. Hofman, P.A.M. Mevis & P.A.M. Verrest, *Evaluatie Besluit Adviescollege levenslanggestraften*, Den Haag: Boom juridisch 2022.

37. HR 19 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3185, *NJ* 2019/326, m.nt. P.H.P.H.M.C. van Kempen.

38. Concl. A-G T.N.B.M. Spronken 8 april 2025, ECLI:NL:PHR:2025:418; S.M.A. Lestrade & E.A.J. Nab, ‘Kroniek van het straf(proces)recht’, *NJB* 2025/2674, afl. 37, par. 2.3.2.

39. HR 8 juli 2025, ECLI:NL:HR:2025:1114, *NJ* 2025/281, m.nt. A.J. Machielse. Zie uitgebreid over dit thema in algemene zin en over het arrest in het bijzonder E.J. de Vries, ‘Levenslang in Nederland: a never

ending story?’, *NTS* 2025/73.

40. EHRM 21 april 2026, ECLI:CE:ECHR:2026:0421JUD02815718 (*F.B. e.a./Nederland*).

41. EHRM 21 april 2026, ECLI:CE:ECHR:2026:0421JUD02815718 (*F.B. e.a./Nederland*), par. 167. Eerder al opgenomen in EHRM 17 januari 2017, ECLI:CE:ECHR:2015:0203JUD005759208 (*Hutchinson/VK*), par. 70.

42. HR 10 februari 2026, ECLI:NL:HR:2026:205, *NJ* 2026/96.

43. HvJ EU 24 maart 2026, ECLI:EU:C:2026:243.

44. HR 14 april 2026, ECLI:NL:HR:2026:650.

45. HR 21 april 2026, ECLI:NL:HR:2026:658 en 659.

voertuigen met kilometerblokkers te onttrekken aan het verkeer,⁴⁶ de wettelijke grondslag voor inzet van de criminale burgerinfiltrant⁴⁷ en de aftrek van voorarrest voor de periode dat de verdachte 'huisarrest' heeft ondergaan als voorwaarde voor schorsing van het bevel tot voorlopige hechtenis.⁴⁸ Specifiek met betrekking tot deskundigen,⁴⁹ jeugdigen⁵⁰ en benadeelde partijen⁵¹ verschenen ook diverse arresten.

3. Onderzoek

3.1. Slachtofferrechten

De ontwikkeling van slachtofferrechten binnen het Nederlandse strafproces kenmerkt zich door een duidelijke normatieve versterking van de positie van het slachtoffer, redelijk recent in het bijzonder nog door de Wet uitbreiding slachtofferrechten in 2021 (WUS).⁵² Deze wet beoogde onder meer een verbetering aan te brengen in de informatiepositie van deze procesdeelnemer, bevatte een uitbreiding van diens spreekrecht en moest zorgen voor versterking van procedurele waarborgen. Uit een procesevaluatie van een aantal (kleine) onderdelen blijkt dat deze goed zijn geïmplementeerd.⁵³ Het betrof de schriftelijke motiveringsplicht voor de politie bij het niet-verstrekken van een kopie van de aangifte, het recht om geïnformeerd te worden over informatierechten, de uniformering van het moment van uitoefening van het spreekrecht en het verzoek om vertaling van stukken in de tenuitvoerleggingsfase. Wel is een aantal aandachtspunten geformuleerd.

De onderzoekers konden vanwege het ontbreken van een structurele monitoring de naleving van de motiveringsplicht bij het niet-verstrekken van de aangifte niet goed vaststellen. Ook lijkt de aandacht voor deze maatregel te zijn afgenomen en bestaat behoefte aan meer duidelijkheid over de te hanteren afwegingscriteria. De beoogde verandering in de denkwijze van opsporingsambtenaren (van 'niet verstrekken, tenzij' naar 'wel verstrekken, tenzij'), lijkt nog niet volledig gerealiseerd. Op de website van het Ministerie van Justitie en Veiligheid is het document 'Verklaring van rechten voor slachtoffers van strafbare feiten' in verband hiermee op een aantal punten aangepast. Inmiddels vindt het spreekrecht altijd plaats vóór het requisitoir van de officier van justitie (zie immers artikel 311 lid 1 Sv). Wel wees de evaluatie uit dat rechtbanken en rechters verschillend omgaan met het concrete moment waarop het spreekrecht kon worden uitgeoefend, waardoor het slachtoffer dit niet altijd voorafgaand aan de terechtzitting wist. De versterking van de informatiepositie van het slachtoffer, ook in de tenuitvoerleggingsfase en voor slachtoffers die de Nederlandse taal niet machtig zijn, is redelijk vlekkeloos verlopen.

In ander (voor)onderzoek (voortuitlopend op evaluatieonderzoek) is gekeken naar het voorschrift dat terug-

houdend moet worden omgegaan met persoonsgegevens van slachtoffers.⁵⁴ In artikel 149a lid 3 Sv is inmiddels namelijk opgenomen dat, kort gezegd, in de (proces)stukken in het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer, bepaalde gegevens onvermeld blijven, tenzij deze gegevens voor door de rechter te nemen beslissingen redelijkerwijs van belang kunnen zijn. Het gaat hierbij om onder andere het adres, de woonplaats, het telefoonnummer en e-mailadres, verblijfplaats en Burgerservicenummer van het slachtoffer (zie artikel 1 lid 1 Besluit bescherming slachtoffergegevens in processtukken). De uitgevoerde beleidsreconstructie liet nog maar eens zien dat de doelstelling van het Besluit was te zorgen voor het versterken van de rechtspositie van slachtoffers en een betere bescherming van hun privacy.⁵⁵ Het belangrijkste middel om dit doel te bereiken, is – hoe kon het eigenlijk ook anders – 'het niet zonder noodzaak opnemen van persoonsgegevens van slachtoffers in bron-documenten'. Denk hierbij in de eerste plaats aan een proces-verbaal. Uitgangspunt is dat persoonsgegevens van het slachtoffer 'bij de bron worden weggelaten door degene die het processtuk opstelt'. De officier van justitie controleert achteraf niet actief en structureel of een document relevante slachtoffergegevens bevat die alsnog verwijderd moeten worden voordat het bij de processtukken wordt gevoegd. En als later blijkt dat bepaalde persoonsgegevens toch vermeld moeten worden, zal de officier van justitie die gegevens direct alsnog dienen te verstrekken. Het uit te voeren evaluatieonderzoek zou moeten worden gesplitst in een nulmeting, eventueel gecombineerd met een tussentijdse meting, beide uit te voeren op een middellange termijn van een tot anderhalf jaar na de inwerkingtreding van het Besluit en een effectmeting, uit te voeren vijf jaar na de inwerkingtreding. Voor een goede effectmeting is het nodig daarvan ook een juridisch onderzoek deel uit te laten maken om de relevantie van bepaalde gegevens in een procesdossier te kunnen bepalen

Met beide onderzoeken wordt gedaan wat Groenhuijsen eerder heeft geadviseerd. Groenhuijsen, toch bepaald een aanjager van slachtofferrechten, heeft aangegeven dat het op dit moment vooral aankomt op de juiste uitvoering van de bestaande slachtofferrechten (en dus niet zozeer op het geven van (nog) meer rechten).⁵⁶

3.2. Verschoningsrecht

Het verschoningsrecht vormt een fundamenteel beginsel binnen het strafprocesrecht en waarborgt – kort gezegd – de vertrouwelijkheid van communicatie tussen bepaalde beroepsgroepen, zoals advocaten en notarissen, en hun cliënten (en bepaalde derden). Dit onderwerp blijft in de belangstelling staan. Vanuit de opsporing is aandacht gevraagd voor de aanzienlijke vertraging (en kosten) die ontstaat als zogeheten geheimhoudersstukken door de

Groenhuijsen, toch bepaald een aanjager van slachtofferrechten, heeft aangegeven dat het op dit moment vooral aankomt op de juiste uitvoering van de bestaande slachtofferrechten

rechter-commissaris uit verkregen gegevens moeten worden gefilterd. In een beetje fraudezaak is dat geen sinecure. Mede daarom is internationaal vergelijkend onderzoek naar het professioneel verschoningsrecht verricht.⁵⁷ Het uitgekomen rapport analyseert hoe verschillende rechtstelsels omgaan met het spanningsveld tussen de bescherming van de vertrouwelijkheid van informatie enerzijds en de belangen van strafvorderlijke waarheidsvinding anderzijds. Het verschoningsrecht is in alle onderzochte landen (Nederland, Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Engeland & Wales), zoals mocht worden verwacht, een fundamenteel rechtsbeginsel dat waarborgt dat cliënten vrij en zonder vrees voor openbaarmaking met hun advocaat of notaris kunnen communiceren. Tegelijkertijd kan dit recht botsen met het maatschappelijk belang van effectieve opsporing en vervolging van strafbare feiten. In het algemeen gold dat overal vooral digitalisering en grootschalige dataverzameling ervoor zorgen dat het in de praktijk steeds moeilijker en tijdrovender wordt om het verschoningsrecht te waarborgen. Dit leidt tot verdragen (en doorgaans tot aanzienlijke kosten) in strafrechtelijke onderzoeken. Wel liet het onderzoek verschillen zien in de omvang van het verschoningsrecht, in de aanpak ter waarborging ervan en in de praktijk.

De inzichten zijn in de kern als volgt. Allereerst dient afstand te worden genomen van het idee dat het mogelijk is een ideaalmodel te bereiken waarin (steeds) in het voorbereidend onderzoek in elke strafzaak een volledig waterdicht systeem kan worden ingericht. Een dergelijke benadering blijkt in de praktijk niet haalbaar en miskent de complexiteit van de afweging tussen vertrouwelijkheid en opsporingsbelangen. Tegen deze achtergrond is het van belang de reikwijdte van het verschoningsrecht scherper te definiëren aan de hand van heldere en objectieve criteria, gericht op het waarborgen van de kern van vertrouwelijkheid. Door het verschoningsrecht te concentreren op de vertrouwelijkheid van de inhoudelijke communicatie tussen de geheimhouder en de rechtszoekende – en de daarvoor noodzakelijke derden – wordt enerzijds de bescherming van deze vertrouwensrelatie versterkt en worden anderzijds de voorspelbaarheid, efficiëntie en snelheid van het strafproces bevorderd.

Daarnaast dient de verantwoordelijkheid van de geheimhouder te worden versterkt. Enerzijds ligt er een verantwoordelijkheid bij de overheid om redelijke maatregelen te nemen ter voorkoming van schendingen van het verschoningsrecht, maar anderzijds dient de geheimhouder op adequate wijze inzichtelijk te maken dat sprake is van vertrouwelijk materiaal, met name buiten eventueel aangewezen communicatiekanalen. In dat kader kan wor-

Het is van belang de reikwijdte van het verschoningsrecht scherper te definiëren aan de hand van heldere en objectieve criteria, gericht op het waarborgen van de kern van vertrouwelijkheid

den gestimuleerd dat advocaten en notarissen vertrouwelijke communicatie beter herkenbaar maken, bijvoorbeeld via speciale kanalen, portalen of digitale watermerken. Dit zou nadrukkelijker in gedragsregels kunnen worden vastgelegd, met inachtneming van de bezwaren die vanuit de advocatuur zijn geuit.

Voorts verdient het overweging het filteringsproces te hervormen. Een eerste schifting zou kunnen worden ingericht via onafhankelijke filterfunctionarissen of geautomatiseerde tools met menselijke toetsing, waarbij in deze fase de geheimhouder of een vertegenwoordiger van die beroepsgroep wordt betrokken (en niet per definitie de rechter-commissaris) als voor de filtering kennisgeving van de data noodzakelijk is om te bepalen of sprake is van geheimhoudersstukken. Dit maakt het mogelijk om data waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze geen geheimhoudersstukken (meer) bevatten, sneller beschikbaar te stellen aan de opsporing.

In het verlengde daarvan is het wenselijk om procesuele afspraken te ontwikkelen in het kader van filtering. Naar voorbeeld van andere rechtssystemen kan worden onderzocht of voorafgaand aan rechterlijke betrokkenheid afspraken of afstemming mogelijk zijn tussen het openbaar ministerie en de advocatuur over de omgang met geheimhoudersstukken. Daarbij kunnen kaders worden ontwikkeld voor een consensuele afwikkeling van het filterproces en het verdere gebruik van data, inclusief (gedeeltelijke) afstand van verschoningsrecht of toestemming voor onderzoek in bepaalde gegevensbestanden. Dergelijke werkafspraken kunnen onder meer betrekking hebben op de wijze van filtering, de uitvoering, de controle en het nadere gebruik van de gegevens.

Ten slotte dient de rol van de rechter – in het bijzonder de rechter-commissaris en de raadkamer – te worden toegespitst op die gevallen waarin na overleg tussen partijen en een eventuele eerste filtering nog stukken

46. HR 17 maart 2026, ECLI:NL:HR:2026:349.

47. HR 10 februari 2026, ECLI:NL:HR:2026:178.

48. HR 24 maart 2026, ECLI:NL:HR:2026:482.

49. HR 18 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1711, NJ 2026/47 m.nt. W.H. Vellinga.

50. HR 18 november 2025,

ECLI:NL:HR:2025:1701; HR 18 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1703; HR 9

december 2025, ECLI:NL:HR:2025:1875, NJ 2016/106, m.nt. W.H. Vellinga; HR 24 maart 2026, ECLI:NL:HR:2026:475.

51. HR 11 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1619; HR 25 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1447; HR 25 november 2025, ECLI:NL:HR:2025:1681, NJ 2026/70, m.nt. W.H. Vellinga; HR 13

januari 2026, ECLI:NL:HR:2026:38; HR 20 januari 2026, ECLI:NL:HR:2026:73, NJ 2026/145, m.nt. W.H. Vellinga.

52. Stb. 2021, 220.

53. W. Jongebreur, A. Visser & M. Zoutenbier, *Rapportage beknopte proces-evaluatie WUS*, Den Haag: WODC 2025.

54. T. Drouen e.a., *Slachtoffergegevens in strafdossiers*, Den Haag: WODC 2025.

55. Zie ook A. Wolthuis e.a., 'Het nieuwe

besluit bescherming slachtoffergegevens in processtukken en privacy in beeld', *Proces: Tijdschrift voor strafrechtspiegeling* 2025/3, p. 165-177.

56. M.S. Groenhuijsen, 'Van de regen in de drup', *DD* 2018/14.

57. J.S. Nan, P.A.M. Mevis, N.L. Holvast & P.A.M. Verrest, *Internationaal vergelijkend onderzoek professioneel verschoningsrecht*, Den Haag: WODC 2025.

resteren waarover discussie bestaat ten aanzien van de toepasselijkheid van het verschoningsrecht. In die gevallen is een beslissing van de rechter-commissaris vereist. Daarbij kan de rol van de rechter worden versterkt door deze meer sturend en dwingend te laten optreden richting openbaar ministerie en verdediging bij de uitvoering van de filtering, bijvoorbeeld door het toekennen van wettelijke bevoegdheden om opdrachten te geven en termijnen te stellen. De rechterlijke macht dient uiteraard afdoende capaciteit te krijgen om deze taak te verrichten. Technologische oplossingen, waarbij vooral te denken valt aan AI, kunnen behulpzaam zijn bij het filterproces. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat onder andere gelet op het weinige beschikbare trainingsmateriaal, de toepassing van AI geen gemakkelijke opgave is.

Een nadere inrichting van deze kwestie in het kader van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering volgt nog.⁵⁸

3.3. Evaluatie Wet Computercriminaliteit III

Eind vorig jaar is de derde Wet computercriminaliteit door het WODC geëvalueerd.⁵⁹ In de empirische evaluatie is gekeken naar zowel nieuw ingevoerde delicten als opsporingsbevoegdheden. De doelstellingen van de nieuwe bepalingen, de toepassing van die bepalingen in de praktijk en de gevolgen voor de opsporingspraktijk zijn telkens aan de hand van verschillende (empirische) onderzoeksmethoden onderzocht.

De onderzoekers constateren dat niet alle nieuwe strafbaarstellingen in de praktijk worden gebruikt voor de situaties waarvoor zij oorspronkelijk bedoeld waren. De strafbaarstelling van online handelsfraude (artikel 326e Sr) werd van tevoren vooral van toegevoegde waarde geacht voor de strafrechtelijke aanpak van grootschalige online handelsfraude, maar blijkt juist in geval van dergelijke grootschaligheid van beperkte waarde door de opsporingsmoeilijkheden die inherent zijn aan vormen van computercriminaliteit. Wel wordt deze strafbaarstelling gebruikt voor vervolging van eenvoudige online handelsfraude. De strafbaarstelling van de 'verduistering' van gegevens (artikel 138c Sr) werd ingevoerd met het oog op personen die rechtmatig toegang hebben tot gegevens (bijvoorbeeld vanuit hun professionele functie), maar die gegevens vervolgens wederrechtelijk overnemen. Sinds de Politiemoljurisprudentie van de Hoge Raad⁶⁰ kan in dergelijke situaties echter tot een bewezenverklaring van gekwalificeerde computervredesbreuk gekomen worden (artikel 138ab lid 2 Sr, met een hoger strafmaximum), waardoor het nieuwe artikel 138c Sr in de praktijk weinig toepassing vindt. De strafbaarstelling van 'heling' van gegevens (artikel 139g Sr) wordt vaker toegepast. De onderzoekers stelden ten aanzien van dit delict vast dat het nog onduidelijk is of de heler-steler-regel ook ten aanzien van gegevens van toepassing is. In de praktijk worden de maximaal op te leggen straffen voor 'verduistering' en 'heling' van gegevens als relatief laag ervaren in vergelijking met verduistering en heling van goederen.

De wijzigingen die de derde Wet computercriminaliteit aanbracht in de strafbaarstellingen van artikel 248a en 248e Sr bevinden zich op het snijvlak van het materiële en het formele strafrecht. Deze wijzigingen maakten het mogelijk een lokpuber in te zetten voor de opsporing

Met de derde Wet computercriminaliteit zijn ook twee nieuwe opsporingsbevoegdheden geïntroduceerd

van verleiding en *grooming* van minderjarigen. Uiteindelijk is van die mogelijkheid door beperkte capaciteit slechts beperkt gebruik gemaakt. Deze bepalingen zijn met de Wet seksuele misdrijven vervangen, waarbij inzet van de lokpuber overigens wel mogelijk blijft. Zonder vergroting van de capaciteit verwachten de onderzoekers echter niet dat de lokpuber vaker wordt ingezet.

Met de derde Wet computercriminaliteit zijn ook twee nieuwe opsporingsbevoegdheden geïntroduceerd. Artikel 125p Sv biedt een grondslag voor het ontoegankelijk maken van gegevens, zoals illegale websites. De bevoegdheid wordt in de praktijk minder toegepast dan verwacht. Omdat het een ingrijpende bevoegdheid is die gevolgen kan hebben voor de vrijheid van meningsuiting, is een schriftelijke machtiging van de rechter-commissaris vereist. Daardoor is snelle ontoegankelijkmaking niet altijd mogelijk. De inzet van de hackbevoegdheid van artikel 126nba, 126uba en 126zpa Sv is in de meeste gevallen succesvol. De onderzoekers signaleren wel dat niet alle technische hulpmiddelen die bij inzet van de hackbevoegdheid worden gebruikt, zijn gekeurd op onder meer betrouwbaarheid. In het licht daarvan valt op dat de inzet van de bevoegdheid door de zittingsrechter slechts in een beperkt aantal zaken werd getoetst.

3.4. Financieel-economische criminaliteit

Ook inzake financieel-economische criminaliteit is onderzoek verricht. Zo verscheen het onderzoeksrapport *Eenheid in veelzijdigheid bij de aanpak van financieel-economische criminaliteit*.⁶¹ Dat richtte zich op de evaluatie van interventies ter bestrijding van de drie hoofdvormen van financieel-economische criminaliteit, fraude, witwassen en milieucriminaliteit. Het doel van het onderzoek was om inzicht te verkrijgen in de vraag hoe en onder welke omstandigheden strafrechtelijke interventies het meest effectief kunnen worden ingezet bij deze vormen van criminaliteit ten aanzien van natuurlijke personen en rechtspersonen en werd gekeken naar mogelijke combinaties met bestuursrechtelijke, civielrechtelijke, fiscale, tuchtrechtelijke en niet-juridische interventies. Ook wilde men een beeld krijgen van de juridische en praktische voorwaarden en omstandigheden waaronder deze interventies in de beleving van betrokken ketenpartners effectief en efficiënt kunnen worden ingezet. Ten slotte moesten ervaringen, *good practices*, *bad practices* en obstakels ten aanzien van het gebruik van interventies in de aanpak van dit deviant gedrag naar boven gehaald worden.

Het onderzoek bracht aan het licht dat er diverse mogelijkheden zijn om financieel-economische criminaliteit tegen te gaan en dat alleen het combineren daarvan tot een effectieve bestrijding kan leiden. Uiteraard is dat een complexe taak, mede door de juridische voorwaarden

die per aanpak gelden en het maatwerk dat moet worden geleverd. Een heldere doelstelling en goede evaluaties zijn noodzakelijk. Tot op heden ontbreken goede evaluaties van de interventies die worden toegepast.

Er moet daartoe meer aandacht komen voor de escalatieladder, omdat in de praktijk blijkt dat er voldoende interventies zijn op de verschillende treden van de escalatieladder om effectief op of af te kunnen schakelen tijdens het handhavingproces. Dat begint met zelfregulering en zelfrapportage, waarna kan worden opgeschaald met inspecties en dreiging met handhaving tot en met strafrechtelijke sancties. Cruciaal is ook een goede samenwerking tussen bestuursrechtelijke en strafrechtelijke partners en wederzijds begrip. Voorts moeten alle organisaties goed met elkaar communiceren en moet de bestaande kennis beter ontsloten en gedeeld worden, vooral via JUSTIA. Dat is een webapplicatie die een beschrijving biedt van de verschillende interventiemogelijkheden en inzichten uit wetenschappelijk onderzoek over de werkzaamheid. Die applicatie kan bij de samenwerking een faciliterende rol spelen.

In ander onderzoek werd de effectiviteit van strafrechtelijke sancties bij ernstige milieudelicten bekeken.⁵² Beoogd werd om meer te weten te komen over het juridisch kader voor het opleggen van strafrechtelijke sancties in reactie op ernstige milieudelicten, de (voorwaarden voor) effectiviteit van strafrechtelijke sancties bij deze criminaliteit, de huidige strafrechtelijke praktijk van en knelpunten bij de sanctionering en eventuele mogelijke verbeterrichtingen. Er is natuurlijk een breed palet aan sancties mogelijk bij milieucriminaliteit.⁵³ Zoals wel vaker het geval, werd aangegeven dat hun doeltreffendheid niet alleen afhangt van de aard of zwaarte, maar vooral van algemene voorwaarden als pakkans, sanctiekans en snelheid. Een lage pakkans en trage procedures ondermijnen volgens mensen uit de praktijk het preventieve effect. Draconische straffen voor goedwillende bedrijven kunnen juist averechts werken. Ook werd door de respondenten opgemerkt dat veel afhangt van de bredere context van toezicht en opsporing. Zo kunnen acties zoals verhoren, inbeslagname en actiedagen behoorlijk preventief werken omdat zij zichtbaarheid creëren en nalevingsdruk verhogen. Ook werd gewezen op de kracht van neveneffecten van strafrechtelijke sancties. Te denken valt aan reputatieverlies, verlies van keurmerken of vergunningen (via de Bibob-procedure), en gevolgen voor financiering, subsidies of verzekeringen.

Niet zo bekend c.q. effectief bij de gebruikers leken onder meer de verbeurdverklaring, schadevergoeding en onttrekking van het verkeer. Meer heil werd gezien in de taakstraf, de (voorwaardelijke) stillegging van de onderneming, voorwaardelijke straffen, de ontnemingsmaatregel en herstelverplichtingen ex artikel 8 WED. Wisselend werd gedacht over diverse andere sancties als de geldboete

(‘alleen afschrikwekkend als ze hoog genoeg zijn in verhouding tot de financiële draagkracht van de onderneming, snel worden opgelegd en gepaard gaan met een reële pakkans’, wat lang niet altijd het geval is, zo was de perceptie). Vrijheidsbenemende straffen werden weinig aangedragen als geschikte sanctie (al zouden ze wel een signaalfunctie kunnen hebben richting leidinggevend, maar de generaal-preventieve werking werd betwijfeld). De ontzetting van het recht om een bepaald beroep uit te oefenen leek gemakkelijk te omzeilen en beperkt te worden gehandhaafd. Onderbewindstelling van ondernemingen bleek weinig te worden ingezet vanwege de praktische en juridische uitvoeringsproblemen. Het persoonlijk aanpakken van feitelijk leidinggevers zou afschrikwekkend kunnen werken, maar als nadeel werd opgegeven dat het kan leiden tot organisatorische verlamming binnen bedrijven. Ook vergt dit veel bewijsvoering.

Ten slotte moet hier ook het National Risk Assessment Corruptie worden vermeld.⁶⁴ Hoewel het assessment veel meer behandelt, stippen wij hier de toekomstige bedreiging aan in het kader van corruptie. Uit het onderzoek en de gesprekken met betrokkenen blijkt dat de huidige geopolitieke ontwikkelingen ertoe kunnen leiden dat Nederland in de komende jaren steeds meer gaat investeren in defensie en veiligheid. Omdat daar omvangrijke aanbestedingstrajecten en vergunningverleningen bij komen kijken, ligt hier een kwetsbaarheid. Dit geldt ook voor grote aanbestedingstrajecten en vergunningverleningen op het terrein van milieu en verduurzaming. Daarnaast kunnen technologische ontwikkelingen bij moderne corruptie een rol gaan spelen, bijvoorbeeld omdat de detectie van (de betaling rondom omkoping) door de overdracht van cryptocurrencies wordt bemoeilijkt. Ook de inzet van AI kan een onderdeel gaan vormen van de manieren waarop corrupterende actoren handelen. Als laatste wordt vermeld dat cybercriminaliteit voor corruptiedreiging kan zorgen, onder meer als een omgekochte ambtenaar op een hyperlink klikt om criminelen toegang te geven tot het netwerk-systeem van de betreffende organisatie.

4. Slot

Ondanks het stellige voornemen de kroniek deze keer toch echt kort en bondig te houden, is dat opnieuw niet gelukt. Daarvoor is er in het afgelopen half jaar simpelweg weer te veel gebeurd op straf(proces)rechtelijk vlak. We zien in het bijzonder dat de spanning tussen het waarborgen van grond- en mensenrechten enerzijds en een slagvaardig strafrecht anderzijds continu om aandacht blijft vragen. Daarbij moet het systeem oog hebben voor verdachten en veroordeelden die mogelijk vermalen worden in de strafrechtsketen, terwijl toch ook moet (kunnen) worden opgetreden tegen kleine ergernissen en vooral zware criminaliteit die onze weerbare democratie kunnen ontwrichten. Dat blijft en blijkt geen makkelijke opgave. •

58. Echt op de valreep verscheen inmiddels de consultatieversie, internetconsultatie.nl/tweede_aanvullingswet/b1.

59. A. van Uden, N. Nijhuis & M. van der Meer, *Evaluatie Wet Computercriminaliteit III. Een empirisch onderzoek naar de toe-*

passing in de praktijk, Den Haag: WODC 2025.

60. HR 30 november 2021,

ECLI:NL:HR:2021:1691, NJ 2022/54, m.nt. J.M. ten Voorde.

61. J. Hill e.a., *Eenheid in veelzijdigheid bij*

de aanpak van financieel-economische criminaliteit, Den Haag: WODC 2025.

62. M.H.A. Kluin e.a., *Effectiviteit van strafrechtelijke sancties bij ernstige milieudelicten*, Den Haag: WODC 2026.

63. Zie hierover ook de diverse bijdragen in

B. van der Vorm (red.), *Bestuursstrafrechtspiegeling*, Den Haag: Boom juridisch 2025.

64. L.F. Heuts & H.C.J. van der Veen, *National Risk Assessment Corruptie (Cahier 2026-2)*, Den Haag: WODC 2026.